שימושים רפואיים בעשנן רפואי

צביה שפירא עוסקת בתחום חומרי טבע בצמחי מרפא. tzviashap@gmail.com

———————————

תקציר: עשנן רפואי *Fumaria officinalis* התגלה בישראל רק בשנים האחרונות ומאמר מקיף אודותיו התפרסם בכלנית בעקבות השתלמות כלנית באפריל 2015. הצמח מוכר ברפואה העממית כצמח מרפא במזרח אירופה ובמזרח התיכון. באזורים אלה נהוג לקצור אותו מן הבר בעונת הפריחה, לאחר הייבוש בצל משתמשים רק בחלקים העל-אדמתיים. המרכיבים הכימיים הפעילים בצמח משמשים לטיפול במערכת העצבים, במעיים בתיפקודי כבד,במחלות סרטן ועוד.

==========

על הצמח

השם העממי של הסוג **עשנן** באנגלית הוא **Fumitory.** השם המדעי של הסוג בלטינית *Fumaria* והשם העברי **עשנן,** ניתנו לסוג בגלל צבע הפרחים שמזכיר צבע של עשן**.** תיאור מפורט של המין מובא אצל שמידע (2015). **עשנן רפואי** נזכר גם על ידי דיוסקורידס – הרופא היווני ששימש את אלכסנדר הגדול וכתב את ספר התרופות הראשון בעולם המערבי, את ה- Materia Medica שכולל בתוכו תאור של 2300 מיני צמחים לשימוש רפואי (Ben-Erik & Wink; 2004)**.**

עשנן רפואי
מימין: דמות כללית של הצמח בסוף פריחה. צילם: ישי שמידוב ©
משמאל: פרחים בתפרחת. צילמה: יעל אורגד ©

להגדלה – לחצו על התמונות

עשנן רפואי ברפואה העממית

ברפואה העממית משתמשים בצמח בעיקר להרגעת התכווציות המעיים (spasmolitic plant) ולזירוז הפרשת אנזימי המרה למערכת העיכול (cholagogue), כמו כן משתמשים בו גם כצמח משתן (diuretic plant), צמח שגורם שלשולים (laxative) וצמח לטיפול בבעיות עור (Ben-Erik & Wink, 2004).

אופן ההכנה המסורתי**:** הסובלים מבעיות בכיס המרה שותים לפני כל ארוחה כוס תה **עשנן רפואי** שמכינים מחליטת 2-3 גרם חומר צמחי יבש בכוס מים רותחים (van Wyk & Wink, 2004). התרופה בהכנתה המסורתית מומלצת גם על ידי הועדה הממשלתית הגרמנית- German Commission E**.** זו ועדה שהוקמה ב-1978 שתפקידה לעשות רגולציה של צמחי המרפא שבשימוש בגרמניה. מכהנים בה מדענים, טוקסיקולוגים, רופאים ופרמקולוגים. עד עתה בדקה וועדה זו 300 מינים של צמחי מרפא, אישרה שימוש ב200 מינים ודחתה 100 מינים שהוצאו מכלל שימוש. בפרסומים שלהם הם מפרטים מונוגרפיות של צמחי מרפא, דרכי שימוש, תופעות לוואי. בתפקודה דומה ל-The U.S. Food and Drug Administration (ה-FDA). מקורות אחרים מתארים שימוש עממי ב**עשנן רפואי** לטיפול בפצעי אקנה ובניקוי כליות (Saeed et al., 1997).

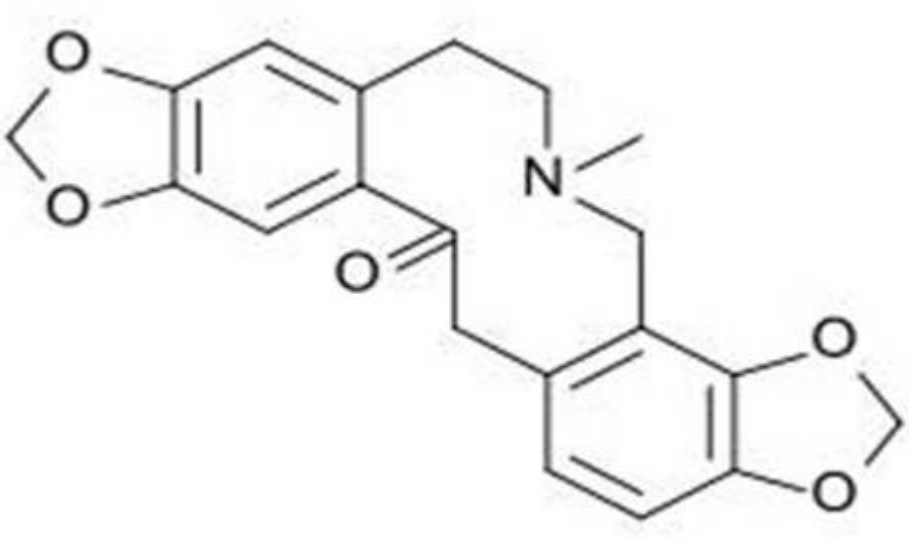
עשנן רפואי
ציורי צבע של עשנן רפואי מתוך פלורות ישנות של אירופה (Hegi, 1924).
להגדלה – לחצו על התמונות

החומרים הכימיים והפעילות הפרמקולוגית

באנליזה כימית שנערכה לצמח נמצא כי הוא מכיל אלקלואידים מקבוצת האיזוקווינולינים: פרוטוברברין **(** Protoberberine), ופרוטופין (Protopine**)** בריכוז 1% ממשקל צמח יבש. בריכוזים קטנים יותר נמצאו גם נגזרות אחדות נוספות של הפרוטופין מטיפוס האלקלואידים האיזוקווינולינים (Jiang et al, 2004).

במחקר גדול שנערך ב-2004 נמצא כי ל**פרוטופין** יש פעילות אנטיכולינרגית בסינפסות שריר-עצב וכי בהשפעתו חל זירוז פעילות חומצה גאמא-אמינובוטירית (GABA)במוח. חומצה זו היא חומצה אמינית לא חלבונית שנפוצה בכל עולם האורגניזמים החיים. בקרב בעלי חיים היא נחשבת **למוליך העצבי המעכב** השכיח ביותר במערכת העצבים המרכזית.

כמו כן נמצא כי הפרוטופין מעכב פעילות של תעלות אשלגן במערכת העצבים (Jiang et al 2004). במחקר אחר (Vreba et al 2011) נמצא כי אלקלואיד זה מגביר את הפעילות של רנא שליח (mRNA) בציטוכרום P450 זו קבוצה של אנזימים הנמצאים בכבד ויש להם תפקיד לחמצן ולנטרל חומרים זרים המגיעים עם זרם הדם לתאי הכבד, ובכך מונעים כניסתם לתאי הגוף.. משתמשים בפרוטופין לשילוב בתרופות לאינדוקציה של אנזימים מטיפוס ה- CYP1A . זוהי קבוצת אנזימים שפעילה במערכת ציטוכרום P450 ויש לה השפעה על פירוק חומרים קרצינוגניים.

נוסחת מבנה של מולקולת הפרוטופין – Protopine

ספרות:

שמידע א 2015 עשנן רפואי – מין חדש לישראל הדוחק את מיני העשנן הנפוצים?. כלנית 2.

———————————————

Jiang B Cao K and Wang R 2004 Inhibitory effect of protopine on K(ATP) channel subunits expressed in HEK-293 cells. European Journal of Pharmacology 506 (2): 93–100.
Saeed SA Gilani AH Majoo RU and Shah BH 1997 Anti-thrombotic and anti-inflammatory activities of protopine. Pharmacological research: the official journal of the Italian harmacological Society 36 (1): 1–7.
van Wyk BE and Wink M 2004 Medicinal Plants of the World. Timber press.
Vreba J Vrublova E Modriansky M and Ulrichova J 2011 Protopine and allocryptopine increase mRNA levels of cytochromes P450 1A in human hepatocytes and HepG2 cells ndependently of AhR. Toxicology Letters 203 (2): 135–140.

==========

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: שפירא צ 2015 שימושים רפואיים בעשבן רפואי, כתב-עת "כלנית" מספר 2.
https://www.kalanit.org.il/?p=4121

==========

עוד בכלנית על עשבן רפואי

עשבן רפואי – מין חדש לישראל הדוחק את מיני העשבן הנפוצים?
השתלמות כלנית בגליל העליון המזרחי 15-16.4.2015

מערכת כלנית
